

РАДКА КУШЛЕВА

Ако трябва да дадем още един пример за всеотдайност в музикалното изкуство, без колебание бихме посочили народната певица, „родопския славей" — Радка Кушлева. Родена е на 7 юли 1926 година в село Широка лъка, Смолянски окръг, в семейството на граничен военнослужещ, потомък на големия Кушлевски род — прочути певци и гайдарджии от Широка лъка. Още е жив споменът из Родопите за Паун Кушлев, забележителен гайдар, и Петър Кушлев — майстор-резбар, песнопоец и гайдар. Тези двама чичовци, братя на бащата на Радка, са веселели съселяните си и заедно с това са насаждали любов у децата от техния род към великолепните и много лирични родопски народни песни.

Майката на Радка, Цонка Седенкова — Кушлева, е издънка от друг родопски песнопойски род от село Гела. Нейната майка, баба Мария Седенкова, някога най-популярната певица по този забележителен с хубавата си природа край, макар и вече 99-годишна, има завидна памет. Тя все още пее своите стотици песни, които са били смисъл и съдържание на извървения почти столетен живот. Именно тя, бабата, предава и дарба, и репертоар на внучката си Радка Кушлева. Тя е първата учителка и ръководителка на бъдещата певица.

— Радка ми зе зехтина още като дете на две години — казва Цонка Кушлева, майката на Радка. — Дето се казва, ед-

вам престъпваше, държеше се за полата ми, докато работя, а аз обичах да работя и да пея, и сѐ мъркаше след мен. Няма да забравя голямото си учудване и радост, когато тя на две години изпя „Заспало е челебийче". Тя е бавна и трудна за изпълнение песен, но Радка я беше научила и си я пееше. Оттогава вече не е спряла да пее и до днес. Имаше и тежки дни, и тежки болести, и много тревоги, но песента остана за нея и като сила, и като воля. Струва ми се като живот — песента е животът на Радка.

Радка Кушлева учи песните ей така, както си седи и си играе с парцалените кукли по двора, или пък когато седи тихо до майчиния скут и слуша приспивните песни, които тя пее на братчето, а по-късно на сестричката и най-после на сестричките-близначки. Братчето ще израсне и ще има чуден глас, ще добие славата на признат певец, но пеенето ще остане между другото. Той ще наследи бащината си професия — офицер. Така е било от едно време по тия места — синовете да взимат професията, занаята, поминъка на бащата, да го продължат и предават на поколенията. Затова в Родопите се срещат потомствени резбари, бакърджии, звънари, гайдари и сладкопойни певци.

А момичетата учат шетнята, думите, песните и хората̀ на майката и бабата. Това е женска работа и върви по женска линия. Радка ще запомни приспивните песни от майка си и тя ще ги пее на по-малките сестри, когато едвам е тръгнала на училище. Тя ще бъде всепризнатият старейшина в кушлевския детски свят, ще бъде водач в игрите и палуванията, учител и диригент в малкия детски хор, който се подвизава из улицата пред къщната порта или в самия двор. Имало голямо послушание и сговор сред малките деца. Каквото каже каката, това ще бъде! Както пее каката, тъй ще пеят и другите, че тя найбързо заучавала песните от майка им, най-бързо усвоявала макама ѝ. А когато идвала на гости баба Мария Седенкова, ела и слушай — пее цялата къща: бабата издига глас, но найголямата внучка я догонва, вперила очи в бабините си уста и сякаш иска да разбере как така красиво се излива този силен, необикновен глас, как толкова свободно се лее и гали като приятния родопски вечерник заруменелите бузи на развълнуваните от песните деца. Майката гледа радостно дъщеря си, отправя признателен поглед към старата си майка, като че да ѝ благодари за чародейната дарба, която е вляла чрез нейната кръв и в кръвта на децата ѝ. Тя също запява с ясен и приятен глас, който още повече възбужда децата. Семейство за чудо и приказ! Да стоиш и да се ненарадваш на тази мила картина: по-

белялата от годините баба, майката в разцвета на своята младост и сила и насядалите около тях пет деца.

Животът на семейство Кушлеви не протича спокойно сред хубавата и романтична природа на Широка лъка, а се мести от застава на застава, от село на село. Постоянният дом в Широка лъка винаги ги чака да се завърнат и те се завръщат там с песен и с песен го напускат, защото песента е постоянен, неизменен спътник на Кушлеви.

Радка Кушлева се учи добре в училище и минава за „първа певица". Учителите обичат това красиво и много будно дете, което с песните си разнообразява монотонния училищен живот. Радка има и много приятелки сред децата, които се привързват към нея заради веселия ѝ характер, заради остроумните игри и не на последно място, разбира се, и заради песните. Радка пее в училище в празнични дни и различни тържества, пее и вечер по седенки научените от майка си и баба си песни. Големите моми я канят при тях и тя пее непринудено, свободно, без да се стеснява. И какво има за стесняване, то е песен, а тя знае да пее — знае песните!

През 1941 година семейството на граничния подофицер Кушлев се премества в Скопие — там службата отвежда този скромен родолюбец и добряк. Радка е ученичка в последния прогимназиален клас и нейната слава на песнопойка бързо се разчува в училището. Не закъсняват случаи, когато тя може да покаже своето певческо изкуство. В скоро време тя се изявява като голяма певица и я подтикват да се яви на конкурс в Радио Скопие. На следващата 1942 година тя е вече ученичка в стопанското училище — толкова са възможностите на бащата, да даде занаят в ръцете на първородната си дъщеря, защото другото учене струва скъпо, средства трябват.

Радка е усърдна и старателна ученичка, усвоява бързо кройки и шевове и през часовете на практически упражнения извива глас, реди песен след песен — все родопски мелодии. Учителка по пеене е бъдещата оперна певица Надя Бърдарова. Тя отвежда Радка на конкурс в Радио Скопие. Комисията, в която участвува и Иван Кавалджиев със свой оркестър, я харесва много и на 6 май по Радиото прозвучава един красив, с металически блясък родопски глас, какъвто друг не се е слушал дотогава. Да не говорим за блестящия успех на младата 16-годишна певица и спонтанното всепризнание на слушателите — епитети, сравнения и суперлативи, изказани по случая. Ще кажем само, че ученичката от IV клас на стопанското професионално училище в Скопие — Радка Кушлева, от този ден пее

по два пъти седмично пред микрофона на Радиото и популяризира родопската песен, толкова чужда и по мелодия, и по поетическа стойност за населението от този край. Съпровождат я „Кореняшката група“ с ръководител забележителният за времето си флигорнист Карло Алиев, бащата на бъдещия ненадминат майстор акордеонист Борис Карлов, оркестърът на Иван Кавалджиев и отделни индивидуални инструменталисти. Радка Кушлева притежава голяма музикалност и това я прави приятен и диpен партньор от оркестри и инструментални групи.

Първите песни, които е запяла пред Радио Скопие, са: „Бела съм, бела, юначе“, „Кадона седи в бахчона“, „Заспало е челебийче“, „Радо мари, бяла Радо“, последвани от десетки други.

Радка Кушлева завършва с отличен успех стопанското професионално училище и посреща Девети септември 1944 година в родното село Широка лъка заедно с цялото си семейство. Тя изкарва двегодишни курсове за преподавателка и учителствува една година. Учителската професия я увлича, ала песните делят мегдан с нея. Радка обича учениччките си, стреми се училищният живот да върви по-весело, по-лесно. А песните напират в нея, искат постоянна изява, постоянна слушателска публика. И тя става една от основателките на самодейния ансамбъл „Кирил и Методий“, който се сформира под диригентството на Атанас Капитанов. Радка Кушлева е първа солистка на ансамбъла и развива огромна концертна дейност сред родопското население, изоставено дотогава и забравено за културни прояви и просвета.

През 1945 година Радка Кушлева се омъжва за Асен Попчев, оркестрант в Ансамбъла. Той свири на тамбура, китара и цигулка. В големия Кушлевски род на музиканти и певци влиза още един потомък на надарени певци и свирачи, увеличава се с още един член музикално-певческата група в Широка лъка. Двете деца, които ще роди по-късно Радка — Цонка и Димитрина, ще станат продължителки на дарбата и по майчина, и по бащина линия и ще запазят семейните песенни традиции.

Началото на младото семейство е свързано с музикалната дейност на Ансамбъла, но в скоро време те образуват малка, лесноподвижна концертираща група в състав: Радка Кушлева, Асен Попчев, Христо Христов /Хайтата/, Атанас Пацев и Делчо Андонов, всички известни родопски изпълнители. Групата обикаляла и най-затънтените родопски махали. Средствата, получени от тия концерти, се предават във фонда за пострадалите от войната. Групата е първата светлинка от голямата култур-

на дейност, която ще се развие по-късно сред родопското население. Сега те са първите артисти тук, които показват народното изкуство, съхранило се дълбоко в душата на обикновения трудов човек. Тъкмо тогава Радка Кушлева започва да пее и популяризира много старинни и характерни родопски песни. Поради религиозен фанатизъм, а може би и страх, приелите ислямската вяра българи плътно затворили в съзнанието си песните на деди и прадеди. Пеели ги само зад здраво залостените врати и стените на старите къщи. Когато става дума за това именно време, Радка Кушлева се оживява:

— Аз много обичах тези песни и ги учех с голямо удоволствие. Бях 10-годишна, когато цял ден пренасях тор с един чувал на съседката ни, за да науча от нея песента за „Салих си връща булката". Моля се на съседката, моля се да ми я изпее, а тя казва: „Ела, помагай да изчистиме обора от тор, натрупал се е през зимата, и ще пееме, никой да ни не чуе!" И аз отидох. Бях в трето отделение, бях слабичка, ама цял ден пренасях с нея. Тя ми разказва текста на песента, а като поседнеме да почиваме, запяваме: пее тя и аз след нея.

Впечатляваше ме много текстът на тази песен — разказва Радка Кушлева — и главно съдбата на Фатме, булката на Салих. И сега я пея и рецитирам с голямо вълнение. Този Салих бил заможен, но много алчен човек. Харесал една хубавица, Фатма, и се оженил за нея. Тя била също от богат род, сираче, само брат имала. Веднага след сватбата Салих рекъл на булчето си, че я връща в бащината ѝ къща да иска имане и имот от брат си и когато получи това богатство, тогава да се върне при него. Песента разказва как той я изпратил до братовата ѝ къща и наръчал: назад да не се обръща, за да не се развълнува сърцето му, като погледне нейното лице каматно, черните ѝ черешови очи и витите гайтанлии вежди, като види да се кърши стройната ѝ фиданлия снага — тьонка снашчица.

Фатма влязла в братовия си двор и го попитала дали ще я приеме. Било ѝ тежко на душата, че момъкът, когото обичала и се оженила с любов за него, я връща за имот и имане. Братът отговорил: „Бащино дворе широко, има и за теб, и за мен". Дълго чакал Салих да се върне невястата му, ала тя не се върнала, останала при брат си.

Радка Кушлева се замисля за миг, после сякаш се досеща нещо, бързо добавя:

— Знаете ли, тая песен ме вълнуваше още като дете, вълнува ме и сега. Като се замисля понякога за героите на песните ми, винаги се добирам до една истина, една случка, от която е

станала песента. И затова тия песни много ме интригуват и завладяват въображението ми. Иска ми се понякога дадена песен да не се развива трагично, героите да бъдат щастливи и доволни. Ала уви! По нас са създадени повече песни за мъката, отколкото за радостта. И тази песен за Салих никога не е напускала съзнанието ми. Харесват я много из Родопския край и аз я пея доста често. Едвам преди две-три години аз открих друга песен, в друго селище, която е продължение на тази, която пея аз. И ще ви кажа колко интересно се случи това.

Минаваме по една поляна, наричат я „Фатмина поляна". Попитах на коя Фатма е кръстена. И ми разказаха, че има и песен за нея — „Салих си връща булката". Запях песента. Казаха, че е същата, но песента, която знаех, свършваше до връщането на Фатма при брат ѝ. Новата песен започваше именно оттук. След три години Фатма се оженила за Мехмед от това село и след година родила дете. Дошел някакъв човек на гости и им казал, че двамата са млечни братя — майката на Фатма кърмила Мехмед, чиято майка умряла при раждането му. А в нашия край — разказва Радка — млечни братя се смятат като същи, родни братя; не могат да се женят помежду си. Тъй като и майката на Фатма умряла, нямало кой да им разкаже тяхната детска орисия. Мехмед и Фатма се чувствували като престъпници. Тогава той рекъл, че ще отиде към друго село, където имало стар ходжа, да му разкаже, че те са се оженили от незнание и да го попита дали грях са сторили. И поръчал на Фатма: да го чака три дни — ако не си дойде, грехът им е голям и той няма да се върне — нито да се видят, нито да се чуят повече.

Заминал Мехмед, а Фатма чакала ден-два, неспокойна и смазана душевно. Не издържала три дни да чака. На втория ден изкъпала детето си, повила го, оставила го и отишла на тази полянка, та се обесила. На другия ден се върнал Мехмед — ходжата казал, че не са сторили грях, ала Фатма се била обесила вече. От мъка посегнала на себе си. Народът кръстил поляната „Фатмина поляна", а певците създали песен. Не бях имала случай да науча продължението на песента, то се пее другаде, не в Широка лъка. Ама сега, като я зная, рецитирам я цялата и се посреща много хубаво, с много съчувствие.

Спряхме се по-дълго на този разказ на певицата, за да покажем на читателите, че старата народна поговорка „Песен без причина няма" не е казана напразно, а е създадена от самия живот. От друга страна, този обстоен разказ за Салих и Фатма ни подсказва за отношението на Кушлева към съдържани-

ето на песента. Тя не се опива само от мелодията, не се стреми само към майсторство в изпълнението, но тя проучва задълбочено и детайлно поетичното съдържание на песента, вниква в него и по този начин успява да предаде песента емоционално, вълнуващо, с неподражаема артистичност и изпълнителски темперамент. Тъкмо тук може би трябва да търсим причината за нейното вдъхновено и сърдечно изпълнение на народните песни. Радка Кушлева успява да овладее текст и мелодия, да ги изпее или рецитира така, както може да пее или рецитира само човек, преживял сърдечно едно произведение, усетил го като собствено свое, като нещо лично изживяно. Оттук и завладяващото и толкова специфично изпълнение на родопските песни от Радка Кушлева. Родопите се славят със забележителни певци, някои отдавна известни на любителите на родопските песни, като Каньо Бедров, Надежда Хвойнева, Костадин Дуров и др. Техният списък е дълъг, но в него името на Радка Кушлева ще бъде винаги първо, винаги водещо име, не само като на певица, популяризирала първа родопската песен, а и като нейна най-добра и вярна тълкувателка и изпълнителка.

През 1948 година Радка Кушлева участвува с хор „Кирил Маджаров" в Първия републикански фестивал и получава първата награда. На този републикански музикален форум тя е оценена като най-даровитата и най-характерната изпълнителка на родопски песни и Радио София я поканва за редовни участия. Тя пее многократно с оркестъра на Иван Кавалджиев, групата на Иван Кирев и др. Следващата 1949 година е включена в българската състезателна група на Световния младежки фестивал в Будапеща, където получава първа награда — златен медал и лауреатско звание.

След този международен успех името на Радка Кушлева бързо се изравнява с имената на вече утвърдените певци и певици по Радио София. През 1950 година тя прави записи на 70 родопски народни песни в съпровод с Коста Колев, Угърчинската група, Тракийската тройка, групата на Иван Кирев, оркестъра на Иван Кавалджиев и други групи.

В 1951 година заедно със семейството си се установява да живее в Пловдив. Тук става една от основателките и първа солистка на Ансамбъла при Окръжния народен съвет под диригентството на Асен Диамандиев, сега професор и ректор на Висшия музикално-педагогически институт в Пловдив. В Ансамбъла Радка Кушлева развива голяма изпълнителска дейност: пее в хора, в дуети и сола, винаги посрещана с любов от слушателите. Към тази певица с големи гласови възможности

проявяват интерес различни диригенти и състави. Дори за известно време тя пее във вокалната група на Радио София „Росна китка“, там става щатна певица за няколко месеца, а след това постъпва в битовата певческа група „Наша песен“ при Дирекцията за музикално творческо и изпълнителско изкуство, или, наричана сега „Българска музика.“ Тук Радка Кушлева става равностоен партньор на Мита Стойчева, Борис Машалов, Борис Карлов и други имена, известни и познати на българската музикална публика.

Кръстосвала няколко пъти България надлъж и шир, опознала фолклора на различните краища на страната, тя обогатява репертоара си, творчески пресъздава много песни.

Природните и артистични качества на Радка Кушлева особено ѝ помагат да поднася родопската песен не само певчески, но и като забележителен рецитатор. При нея пеенето и рецитацията са неразривен процес, единодействие, което в даден случай се явява като естествена необходимост. Нейното поднасяне на текста е толкова музикално, че слушателят неусетно, с еднаква сила възприема и пеенето, и рецитирането. Нещо повече, в дадени моменти просто очаква смяната на едното с другото. Тази изключителна дарба на певицата дава възможност на хилядите слушатели и почитатели на родопската песен да чуят дългите стихове на бавните песни, тази съкровищница на сюжети, мотиви, образи, картини и идеи с неподражаема сила и майсторство. Сложната мелодична орнаментика, така характерна за този край, певицата пее с лекота и непринуденост. И тук, както и при други случаи, изпълнителката не е механична, безучастна повтарачка на наученото преди всичко от майка си и баба Мария Седенкова, но тя добавя, изменя и особено усложнява мелизматиката на песните (нещо подобно се наблюдава и при пеенето на Йовчо Караиванов). Затова и баба ѝ, и майка ѝ едногласно повтарят: „Радка пее нашите песни, от нас ги е научила, ала тя по́ ги върти, по̀ ги кърши, ошириява ги и затова звучат по-хубаво от нашите, по-богати са“.

Това е признание на обикновени певци от Родопите, но то се покрива и с онова на най-изтъкнати специалисти по народна музика. Георги Бояджиев казва за Радка: „Радка Кушлева е майсторка на най-изтънчените нюанси на музикалния и словесен текст, певица с вродено чувство за подбор на поетичната самобитна песен.“ И това, трябва да признаем, се отнася като че за голяма част от талантливите съвременни изпълнители на народни песни, които и по интелигентност, и по култура и музикален вкус далеч са надминали предходниците си. От дру-

га страна, тия промени — текстови и мелодични, извършвани някак неосъзнато и спонтанно от надарените изпълнители, идват да затвърдят мнението, че народните песни непрекъснато са се дообработвали, доразвивали и усъвършенствували през вековете от талантливи певци, за да достигнат до нас, до наше време, като съвършени музикално-поетични творби, които съперничат на най-изтънчената и извисена поезия.

Любовната песенна лирика заема важно място в родопския фолклор. Протяжността, бавното темпо, леещите се мелодии са най-характерните черти за родопската музика, които Радка Кушлева умее да подчертава с тънко майсторство.

Когато слушаме пеенето на Радка Кушлева, нейните своеобразни сложни извивки, пред погледа ни като че се разкрива необятният родопски масив — едно море от заоблени хълмове, които потъват, губят се в далечната мараня. Виждаш широките слънчеви поляни и прохладни гори над Гела, студените, бързоструйни извори и потоци, високите върхове, заболи чела на възбог. Хубостта ражда хубост, казва народът, а хубавите родопски песни, изпети от Радка Кушлева, отразяват ненагледната красота на този хубав и древен български край. Изпява песента певицата, а в ушите на слушателя продължава да звучи отсвирването на гайдата, която и днес е най-любим инструмент в сръчните ръце на стари и млади родопчани. Затова споменем ли Родопите, в ушите ни зазвучават мелодиите на стотe родопски гайди, много от които по големина на меха съперничат на боя на самия свирач. „Каба гайдата“ е най-характерният за този край музикален инструмент, който води сватбеното тържество, стои начело при кръщавки и народни увеселения, при веселите, изпълнени с романтика и труд родопски есенни меджии, на гласовитите и шумни родопски трапези и събира старо и младо на селското хорище и приглася на кръшните песни на певиците. Без гайдата веселието и радостта на родопчанина са непълни, безжизнени и неприсъщи на темперамента му. „Каба гайдата“ е влязла дотолкова в бита и ежедневието на родопчанина, че дори никой не се дразни от това, че в повечето случаи тя свири само мелодията на народните песни и не се стреми да доизкусурява инструментални мелодии на този край. Така е било от векове, така е и днес. Гласът на гайдата звучи в новите, белнали се като птици къщи, накацали като орли по ридищата, оттеква из боровите върхари и се разстила по високото равнище на Кайлъка.

В къщата на големия Кушлевски род в Широка лъка гайдата е била на почит и уважение и е имала своите най-доб-

ри и всепризнати свирачи. Високият глас на Радка Кушлева често е затруднявал гайдарите, ала добрият родопски гайдар се ослушва, сглашава гайдата и намира точно покритие с гласа. Разликата понякога може да бъде и една октава между гласа на певицата и „каба гайдата“, но важното в случая е, че тоналността е същата, мелодията до най-големи подробности е еднаква, преливат се инструмент и глас, получава се сложно звучене. И в това ново по колорит звукосъчетание гласът на Радка Кушлева звучи по-ясен, по-звънлив, неповторим, запомнящ се.

Да говорим за „родопския славей“, както често я наричат в родния ѝ край, без да отроним дума за трите ѝ сестри, характеристиката за певческата традиция на това родопско семейство би била непълна.

Радка Кушлева е певица с неспокоен, търсещ дух. Нейната интелигентност, нейният верен усет към песента я карат да избира все нови и нови форми за популяризиране на народната песен, и то така, че тя да противостои на ширналата се по наше време естрадна песен, да се възправи срещу нея и да се възприеме с почит и уважение от младото поколение. Тъкмо тия свои чувства и мисли Радка Кушлева осъществява със създаването на дует Радка и Мария Кушлеви, след това квартет сестри Кушлеви — включени са и двете най-малки сестри — близначките Анка и Стефка, завършили музикалното училище и Висшия музикално-педагогически институт в Пловдив. Квартетът прераства по-късно в секстет Кушлеви, в който пеят и двете дъщери на Радка — Цонка и Димитрина.

Не може да се отмине дейността на този-секстет, изграден по подобие на певческата група „Сестри Феодорови“ в Съветския съюз. Този секстет има вече 25-годишно съществуване, и е най-оригиналното наше българско художествено явление в тази област от втората половина на 50-те години.

Песните, заучени от баба Мария Седенкова и от майката Цонка Кушлева, дълги години служат като неизчерпаем извор за концертни програми, към които се прибавят и песни от други краища на страната. Добили съвременно музикално образование Анка и Стефка обработват песните, пригаждат ги за изпълнение от секстета. Всички свирят на различни инструменти, съпровождат си сами и по този начин успяват интересно да поднасят концертните си програми.

Секстет Кушлеви са артисти при Концертна дирекция, посетили са десетки чужди страни и са получили най-хубави отзиви, от които проличава големият успех и силното впечат-

ление, което оставя тази забележителна певческа група, единствена по рода си у нас.

С много упорити репетиции вокалният секстет сестри Кушлеви е постигнал завидна ансамбловост, точност на фразировката, висок професионален уровен.

„Сестри Кушлеви се стремят да съчетаят богатството на вокалните изразни средства със средствата на драматичната игра и създават такива образи в песните, които се отдават на най-взискателен художник“ — пише „Советская культура“ от 25 януари, 1962 година.

„Секстет сестри Кушлеви, облечени в техните национални костюми с богати орнаменти и цветове, образуват един от най-хармоничните вокални ансамбли. Техният репертоар, създаден от народни песни, предава със сила или нежност обичаите и традициите на страната. Това е номер, пълен с очарование и поезия“ — възкликва френският вестник „Л'Орор“ от април, 1972 г. А вестник „Фигаро“ приглася въодушевено: „При това повечето от елементите са много добри. Един Кокатрикос (директор на зала „Олимпия“ в Париж) би създал сензация с шестте сестри Кушлеви, певици със златен глас и инструменталистки. Квартетът е прераснал във „вокално-инструментален“ секстет Кушлеви за изпълнение на народни песни. Новото е, че изпълнителките сами си съпровождат с инструменти. Песните са обединени по звучение и по съдържание. . .“

Броят на изнесените от секстета концерти надхвърля 2 000, като тук не се включват отделни участия в концертни програми. Посетили са Съветския съюз, Полша, Югославия, Чехословакия, Франция, Белгия, Гърция и други страни.

Съставът е лауреат на II общобългарско състезание за певци и инструменталисти и носител на орден „Кирил и Методий“.

Радка Кушлева получи признанието на българските слушатели, музикалните специалисти и народното правителство. Наградена е с орден „Кирил и Методий“ и юбилейна значка „25 години народна власт“.

Сега, в разцвета на своите творчески сили, тя не престава да учи великолепни, емоционални и наситени с артистичен заряд родопски народни песни, да ги пее с душа и сърце.